

УДК: 334.012.64(477)

*Є. М. Огородня,
к. е. н., викладач кафедри банківської справи, Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця, м. Харків
С. М. Куркач,
к. е. н., доцент кафедри банківської справи, Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця, м. Харків*

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ТА ВАЛЮТНИХ УМОВ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

*E. M. Ogorodnia,
Ph.D., Lecturer, Department of Banking, Simon Kuznets Kharkiv National University of
Economics
S. M. Kurkach,
Ph.D., Associate Professor, Department of Banking, Simon Kuznets Kharkiv National University
of Economics*

FEATURES OF EVALUATION OF TAX AND CURRENCY CONDITIONS OF BUSINESS MANAGEMENT IN UKRAINE

У статті розглянуто особливості оцінювання валютних і податкових умов ведення бізнесу в існуючих методиках, які ґрунтуються на застосуванні кількісних та якісних показників вимірювання. Аналіз імплементованих методик світової практики свідчить про наявність прогалин відображення валютних умов ведення бізнесу, що актуально для української бізнес спільноти, та відсутності єдиного комплексного представлення рефлексивного аспекту показників, які описують умови податкового регулювання. У роботі запропоновано системне представлення показників, згрупованих за відповідними категоріями (стабільність національної грошової одиниці, валютне регулювання і контроль, забезпечення валютними ресурсами, валютно-податкові умови ведення бізнесу пов'язаного із ЗЕД, загальний стан діючого податкового законодавства, податкові умови, які характеризують стадії розвитку підприємства та податкове навантаження) з метою достовірного оцінювання податкових та валютних умов ведення бізнесу на основі узагальнення інформаційно-літературних джерел.

Evaluation special aspects of currency and tax conditions of doing business in existing techniques that based on the application of quantitative and qualitative measurement indicators were reviewed in the article. The reflection gaps of currency condition of doing business, that relevant for the Ukrainian business community, and the absence of a single integrated representation of the reflective aspect of the indicators, which describe tax condition, were determined according to the analysis of the implemented world practice methods. The system representation of indicators, that were classified by category (according to the national monetary unit stability, currency regulation and control, provision of currency resources, currency and tax conditions for doing business related to foreign economic activity, general state of the current tax legislation, tax conditions that characterize the stages enterprise

development and tax burden) was offered in the article with the purpose reliable evaluation of currency and tax condition of doing business, that based on generalization of information literary sources.

Ключові слова: бізнес, ведення бізнесу, умови ведення бізнесу, податкові умови ведення бізнесу, валютні умови ведення бізнесу.

Keywords: business, business management, business conditions, tax business conditions, currency business conditions.

Постановка проблеми. Однією із пріоритетних реформ нашої держави є створення сприятливих, зокрема податкових та валютних, умов для ведення бізнесу. Саме податкові та валютні умови є першочерговими умовами, які сприяють або перешкоджають веденню бізнесу в будь-якій країні. Проте оцінити податкові та валютні умови досить складно, оскільки вони є швидкозмінними, наприклад у частині постійного удосконалення діючого законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні проводиться чимало досліджень, присвячених оцінюванню податкових та валютних умов ведення бізнесу. Визначенню та систематизації показників для оцінювання податкових і валютних умов ведення бізнесу присвячені праці багатьох вчених-економістів, а саме: Е. Вертхаймер, А. Грищук, О. Коновалова, І. Лохвицька, М. Недава, І. Подік, О. Череп та інших.

Разом із тим проведені дослідження не в повній мірі відображають склад системи показників, за допомогою якої можливо достовірно оцінити податкові та валютні умови ведення бізнесу в Україні.

Мета роботи є обґрунтування системи показників з метою достовірного оцінювання податкових та валютних умов ведення бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бізнес – це будь-яка діяльність спрямована на отримання прибутку. Ведення бізнесу – є досить складним і трудомістким процесом. Для успішного ведення бізнесу необхідно врахувати усі зовнішні та внутрішні фактори (умови) впливу. Серед чималої кількості умов ведення бізнесу в Україні визначено (на підставі методу експертних оцінок із залученням фахівців у сфері ведення бізнесу) пріоритетні умови, які мають найбільший вплив на ведення бізнесу, а саме податкові та валютні. Проте і для оцінювання податкових та валютних умов ведення бізнесу в Україні необхідно сформулювати таку систему показників, яка б в повній мірі, реально й достовірно відображала стан зазначених умов.

Отже, вважаємо за необхідне створення системи показників з метою оцінювання податкових та валютних умов ведення бізнесу.

Першим етапом є формування переліку показників оцінювання податкових та валютних умов ведення бізнесу на основі узагальнення науково-інформаційних джерел.

Що стосується податкових умов:

Індекс легкості ведення бізнесу включає великий перелік показників, серед яких наявні показники, що дають можливість оцінити податкові умови ведення бізнесу [1]:

- розпочинання бізнесу – процедури, час, витрати та мінімальний капітал для заснування підприємства;

- отримання кредиту – міць юридичних прав, глибина кредитної інформації;

- сплата податків – кількість податків, час на підготовку податкових звітів, загальний податок як частка прибутку;

- міжнародна торгівля – кількість документів, витрати та час необхідний для експорту та імпорту;

- закриття підприємства – відсоток відшкодувань, час та додаткові витрати на закриття неплатоспроможної фірми.

А, наприклад, рейтинг Tax Paying Rank (TPR) (спільний рейтинг Світового банку та PricewaterhouseCoopers, що досліджує податковий клімат економік світу) включає наступні складові [2]:

- загальне податкове навантаження на суб'єктів господарювання (розраховується як співвідношення усіх податків, зборів, що сплачують суб'єкти господарювання та ВВП, створеного суб'єктами господарювання);

- кількість податкових платежів (загальна кількість податків, зборів, які необхідно сплатити суб'єкту господарювання за рік);

- час на сплату податків (загальна кількість годин, які суб'єкт господарювання витрачає на сплату податків, зборів або інших обов'язкових платежів).

Проте, О. Коновалова та І. Лохвицька [3] пропонують показник податкового навантаження розраховувати на різних рівнях:

- загальне податкове навантаження на юридичних осіб (так само як у методиці TPR);

- податкове навантаження на юридичних осіб з ефектом переказання за аналогічною методикою, крім ПДВ і акцизного податку;

– податкове навантаження на прибуток (співвідношення податку на прибуток до валового прибутку підприємства).

За методикою податкового індексу Європейської Бізнес Асоціації оцінюють 4 фактори податкових умов ведення бізнесу (методика розраховується за результатами анкетування) [4]:

– оцінка якості податкового законодавства (наскільки податковий режим сприяв інвестиціям та веденню бізнесу);

– оцінка обтяжливості/легкості адміністрування податків (наскільки важко/легко підготувати податкову звітність та здійснити адміністрування податків);

– оцінка ступеню фіскального тиску (наскільки сильно впливають податкові органи на діяльність суб'єкта господарювання);

– оцінка якості податкового обслуговування (наскільки привітним та компетентним є персонал податкових органів, наскільки зрозумілими є їх відповіді, наскільки оперативно й зручно приймаються декларації тощо).

Індекс економічної свободи також включає певні показники, що дають можливість оцінити податкові умови ведення бізнесу, серед яких [5]: свобода бізнесу, податкова свобода, свобода інвестицій, фінансова свобода, свобода від корупції та свобода трудових стосунків.

А. І.І. Подік пропонує наступні показники оцінювання податкових умов ведення бізнесу [6]:

– рівень сумлінності сплати податків – відображає надходження до бюджету та ставлення платників до обов'язку сплати податків;

– рівень податкового боргу платників податків – висвітлює проблеми зі своєчасною сплатою податків;

– рівень загального податкового навантаження (так само як у методиці TPR);

– рівень податкового боргу платників податків – висвітлює проблеми зі своєчасною сплатою податків;

– коефіцієнт результативності адміністрування податкових надходжень – передбачає ефективність мобілізації податкових платежів податковими органами та створення сприятливих умов платникам податків для виконання податкового обов'язку.

– коефіцієнт результативності роботи фіскальних органів – дозволяє оцінити результати діяльності фіскальних органів;

– коефіцієнт еластичності та рівень тінізації економіки – характеризує основні тенденції в економіці країни, пов'язані із податковим впливом.

Наступною складовою особливостей оцінювання легкості ведення бізнесу в Україні є валютні умови країни, оскільки згідно звіту Світового економічного форуму про Індекс глобальної конкурентоспроможності у 2017-2018 роках [7] одним із суттєвих факторів, які обмежують легкість ведення бізнесу в Україні є регулювання операцій з іноземною валютою, що релевантне з дослідженням Спільки українських підприємців [8], де спрощення валютного контролю є вагомим передумовою для полегшення ведення бізнесу в країні. Водночас, відсутність критеріїв та системи показників для оцінки валютних умов ведення бізнесу обумовлюють необхідність дослідження кількісного вираження результату регулювання та умов сприяння веденню бізнесу, згідно валютного аспекту. Базовим показником, який характеризує умови ведення бізнесу є Індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business) [9], недоліком якого є відсутність складової, що характеризує означені проблеми.

Методика розрахунку Індeksu легкості ведення бізнесу ґрунтується на застосуванні бального оцінювання та ранжування відповідей респондентів. Схожого принципу оцінювання умов ведення бізнесу дотримується Інститут економічних досліджень і політичних консультацій, при оцінюванні ділового клімату в Україні [10]. На відміну від Індeksu легкості ведення бізнесу, до основних показників, що характеризують валютні умови ведення бізнесу належать:

– цілісна характеристика – проблемність валютного регулювання («проблемність» становить 3,2 балу, де 1 – відсутність проблем, 5 – значні проблеми);

– валютні накопичення при нестабільності гривні (що можна представити як співвідношення обсягів валютних депозитів до зміни валютного курсу);

– зміна валютного курсу.

Згідно досліджень умов ведення та розвитку малого і середнього підприємництва в м. Чернівцях [11], стабільний курс національної грошової одиниці є однією з ключових валютних умов ведення бізнесу.

Окрім стабільного курсу гривні, у контексті валютної лібералізації, ґрунтуючись на результатах роботи Спільки українських підприємців [12], особливими показниками, що характеризують валютні умови ведення бізнесу визначено:

– розмір вимоги обов'язкового продажу валютної виручки експортерами;

– термін повернення валютної виручки;

– розмір пені та штрафів при порушенні проведення касових операцій (перевищення граничної суми готівкових розрахунків, проведення розрахункових операцій на неповну суму продажу товару та ін.);

– розмір пені та штрафів у сфері зовнішнь-економічної діяльності (стягнений розмір пені за кожний день прострочення, % до суми неоподаткованої виручки; обсяги продажу придбаної валюти

уповноваженими банками протягом 5 робочих днів на міжбанківському валютному ринку України, збитки від призупинення зовнішньоекономічної діяльності).

Міжнародний банк реконструкції та розвитку та Всесвітній банк [13], у контексті формування умов ведення бізнесу, які стосуються зовнішньо-економічної діяльності, означає наступні показники: витрати часу на експорт та імпорт (дні); витрати на експорт та імпорт (в доларах США за контейнер).

Розробка нової концепції валютного законодавства [14] та створення умов для її впровадження обумовили формування переліку показників, що характеризують відповідні аспекти умов ведення бізнесу:

- обсяг продажу валютної виручки на МВР, %;
- кількість днів (строк) для резервування коштів для купівлі валюти клієнтам;
- максимальна сума знаття готівки в національній валюті;
- максимальна сума знаття готівки в іноземній валюті;
- максимальна сума продажу готівкової іноземної валюти;
- обсяг репатрійованих дивідендів.

Окрім розглянутих валютних умов ведення бізнесу, які відображають норми валютного законодавства і обмежень, базуючись на представленні типових валютних операцій наданих банками [15], що створюють наступні валютні умови для ведення бізнесу, доцільно означити наступні показники, які характеризують достатність забезпечення бізнесу валютними ресурсами:

- обсяги депозитів в іноземній валюті;
- обсяги кредитів в іноземній валюті;
- відсоткова ставка за депозитами в іноземній валюті;
- відсоткова ставка за кредитами в іноземній валюті.

З позиції Національного банку України [16] основні перетворення, що формують валютні умови ведення бізнесу, представлено наступними показниками:

- стабільна національна грошова одиниця;
- розмір вимоги обов'язкового продажу валютної виручки експортерами;
- максимальна сума продажу готівкової іноземної валюти;
- обсяг репатрійованих дивідендів;
- максимальний строк для розрахунків за експорт/імпорт товарами;
- ліміт для бізнесу щодо інвестування за кордон на підставі однієї ліцензії та ін.

Основою на різноаспектному прояві оцінювання умов ведення бізнесу, запропоновано системне представлення показників оцінювання валютних і податкових умов ведення бізнесу (рис. 1).

Рис. 1. Сукупність показників оцінювання податкових і валютних умов ведення бізнесу в Україні

Як видно з рис. 1, валютні умови ведення бізнесу характеризуються стабільністю національної грошової одиниці, заходами валютного регулювання і контролю, забезпеченістю валютними ресурсами, а податкові умови – загальним станом діючого податкового законодавства, податковими умовами релевантними з стадіями розвитку підприємства, особливостями податкового навантаження. Синтез податково-валютних умов спостерігається при проведенні зовнішньо-економічної діяльності суб'єктами господарювання.

Висновки. Таким чином, ґрунтуючись на результатах теоретичного узагальнення, аналізу діючих методик оцінювання умов ведення бізнесу, доведено необхідність сингулярного відображення показників оцінювання, які категоріально (рис. 1) характеризують податкові, з врахуванням рефлексії в оцінюванні стану діючого податкового законодавства, та валютні умови ведення бізнесу в Україні, як основи для розробки і доповнення діагностичного інструментарію комплексного оцінювання умов ведення бізнесу в країні.

Список використаної літератури.

1. Всесвітній банк Doing Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/>.
2. Рейтинг Tax Paying Rank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2018.html>.
3. Коновалова О.В. Аналіз податкового навантаження та його вплив на стан економіки України / О.В. Коновалова, І. Лохвицька // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10\(1\)_34.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10(1)_34.pdf).

4. Податковий індекс травень-листопад 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2017/12/Final_EBA_Tax_Index_November_2017_ukr.pdf.
5. Україна в глобальних рейтингах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/ratings/#cor>.
6. Подік І.І. Оцінювання сучасного стану податкової безпеки України / І.І. Подік // Економіка та держава. – 2017. – № 4. – С. 46–51.
7. Schwab Klaus The Global Competitiveness Report 2017-2018 / World Economic Forum. – 373 p.
8. Дослідження настроїв малого та середнього бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sup.org.ua/uploads/2017/11/599d8ac517bfde0088c3972bb486e058.pdf>
9. Doing Business 2017 Equal Opportunity for All / World Bank Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/Doing Business/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Chapters/DB17-Mini-Book.pdf?la=en>
10. Беспалько В. Щорічна оцінка ділового клімату 2016: Національний та регіональний виміри / В. Беспалько, О. Кузяків, І. Федець, Н. Фрейк та ін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files//Projects/2015/LEV/ABCA2017/ABCA2016_full_report.pdf
11. Звіт Про результати моніторингу умов ведення та розвитку малого і середнього підприємництва в м. Чернівцях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.centri-synergy.cv.ua/wp-content/uploads/2017/04/monitorung.pdf>
12. Ведение бизнеса – 2011: улучшение условий для предпринимателей [Електронний ресурс] / Документ группы Всемирный банк. – Режим доступу: <http://www.centri-synergy.cv.ua/wp-content/uploads/2017/04/monitorung.pdf>
13. ТОП-10 Вимог бізнесу до влади [Електронний ресурс] / Спілка українських підприємців Режим доступу: <http://sup.org.ua/news-view>
14. Концепція нового валютного регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40253908>
15. Дзюблюк О.В. Банки у системі організації валютних відносин : Монографія / О.В. Дзюблюк, О.М. Владимир – Тернопіль: ТЗОВ: «Терно-граф», 2014. – 296 с.
16. Звіт Правління Національного банку України щодо проведення грошово-кредитної політики в першому півріччі 2017 року. Рішення Правління Національного банку України №439-рш від 13 липня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=51942275>

Reserences.

1. World Bank Doing Business (2018), available at: <http://russian.doingbusiness.org/> (Accessed 15 May 2018).
2. Rating Tax Paying Rank (2018), available at: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2018.html> (Accessed 15 May 2018).
3. Konovalova, O.V. and Lohvutska, I. (2013) “Analysis of the tax burden and its impact on the state of the economy of Ukraine”, *Economic sciences. Series: Accounting and Finance*, [Online], vol. 10 (1), available at: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10\(1\)_34.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10(1)_34.pdf) (Accessed 16 May 2018).
4. Tax Index May-November 2017 (2017), available at: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2017/12/Final_EBA_Tax_Index_November_2017_ukr.pdf (Accessed 16 May 2018).
5. Ukraine in global rankings (2017), available at: <https://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/ratings/#cor> (Accessed 26 April 2018).
6. Podik, I.I. (2017) “Estimation of the current state of tax security in Ukraine”, *Economy and the state*, vol. 4, pp. 46–51.
7. Schwab, K. (2018), The Global Competitiveness Report 2017-2018, World Economic Forum.
8. Union of Ukrainian Entrepreneurs (2017), “Research of settlements of small and middle business”, available at: <http://sup.org.ua/uploads/2017/11/599d8ac517bfde0088c3972bb486e058.pdf>.
9. World Bank Group (2017), “Doing Business 2017 Equal Opportunity for All”, available at: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/Doing Business/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Chapters/DB17-Mini-Book.pdf?la=en>.
10. Bepalko, V. Kuzyakiv, O. Fedets, I. and Freik, N. (2016) “Annual evaluation business climate in Ukraine: 2016”, Institute for Economic Research and Policy Consulting, Kiev, Ukraine.
11. Center for Social Activity “Synergy” (2016), “About monitoring results conditions for the management and development of small and medium enterprises in Chernivtsi”, available at: <http://www.centri-synergy.cv.ua/wp-content/uploads/2017/04/monitorung.pdf>.
12. International Bank for Reconstruction and Development / World Bank (2011), “Doing Business - 2011: Improving Business Conditions”, available at: file:///C:/Users/user/Downloads/Doing_Business_2011_global_rus.pdf.
13. Union of Ukrainian Entrepreneurs (2018), “Top 10 business requirements to power”, available at: <http://sup.org.ua/news-view>.
14. National Bank of Ukraine (2016), “Concept of new currency regulation”, available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40253908>.

15. Dzubluk, O. and Vladimir, O. (2014), “*Banks in the system of organization of currency relations*”, Monograph, “Terno-graf”, Ternopil.

16. National Bank of Ukraine (2017), “Report of the Board of the National Bank of Ukraine on conducting monetary and credit policy in the first half of 2017.” available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=51942275>.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2018 р.